СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – Свищов
Факултет „Производствен и търговски бизнес”
Катедра „Икономика и управление на туризма”

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Сборник с доклади

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Председател:
доц. д-р Петя Иванова
Членове:
проф. д-р Марияна Божинова
проф. д.и.н. Милко Палангурски
доц. д-р Мариана Янева
доц. д-р Тихомир Личев
гл. ас. д-р Любка Илиева
гл. ас. д-р Любомира Тодорова
гл. ас. д-р Павлин Павлов

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
проф. д-р Марияна Божинова – (България)
Членове:
проф. д-р Лариса Корганашвили (Грузия)
проф. д-р Алфред А. Розенблум (САЩ)
проф. д-р Алфонсо Варгас (Испания)
доц. д-р Петя Иванова (България)
доц. д-р Мариана Янева (България)
доц. д-р Татяна Манастерска (Полша)
доц. д-р Ю-Чен Чанг (Тайван)
доц. д-р Сергей Илькевич (Русия)
доц. д-р Насирли Бейтулла (Азербайджан)

Технически секретар – Емилия Станева

ISBN 978-954-23-1764-7

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. Петя Иванова
Вместо предговор 9

Пленарен доклад
Проф. М. Божинова
АКТУАЛНИ АСПЕКТИ НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ И БЪЛГАРСКАТА ПРОЕКЦИЯ 13

ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ И ИНОВАЦИИ

Prof. Andrey Zahariev, Assoc. Prof. Stoyan Prodanov, Head Assist. Prof. Emil Tsanov, PhD, Assist. Prof. Stefan Prodanov, PhD; Mariana Moneva-Dauo, Phd Student
PROJECT NOVAE AND INTERREG PROGRAMME – A NEW APPROACH FOR DEVELOPMENT OF THE LOWER DANUBE TOURIST DESTINATION 27

Доц. д-р Петя Иванова, докторант Симеон Симеонов
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ТУРИСТА, ПРАКТИКУВАЩ КУЛИНАРЕН ТУРИЗЪМ 36

Доц. д-р Иванка Николова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА НАРАСТВАНЕ НА ПРИХОДИТЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО 45

Доц. д-р Снежинка Кадиева
НЯКОИ НОВИ КОНЦЕПЦИИ ЗА ХОТЕЛИТЕ НА БЪДЕЩЕТО 53

Доц. д-р Ваня Василева, Йорданка Марчева
СЪВРЕМЕННИ ОСОБЕНОСТИ В РАЗВИТИЕТО НА РЕСТОРАНТЬОРСТВОТО В КИПЪР 62

Доц. д-р Снежана Иванова, Александрина Енева
ИНОВАЦИИТЕ В НОВИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СВЯТ 70

Доц. д-р Катя Илиева
РЕСУРСИТЕ НА СОЛЕНИТЕ ЕЗЕРА В АКВАТОРИЯТА НА БУРГАС И РОЛЯТА ИМ В РАЗВИТИЕТО НА АЛТЕРНАТИВНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ В РЕГИОНА 81

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ИМИДЖА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ 91

Доктор Никола Гайдаров, докторант Ралица Георгиева
СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ПРОДУКТИ НА ТУРОПЕРАТОРИТЕ
ПО ДЕЛОВИ И ХАЗАРТЕН ТУРИЗЪМ 98

Ст. преп. Маргарита Панчева
С ГРИЖА ЗА КЛИЕНТА ПРИ ПОДГОТОВКАТА И ПРОВЕЖДАНЕТО
НА ОРГАНИЗИРАНИ ОБИКОЛНИ ПЪТУВАНИЯ ИЗ БЪЛГАРИЯ,
ПРЕДНАЗНАЧЕНИ ЗА ФРЕНСКИ ТУРИСТИ.....108

Преп. д-р Севджан Сабриева
СЪВРЕМЕННО СЪСТОЯНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКАТА
ИНФРАСТРУКТУРА В ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ 117

Докторант Данаил Алеков
ДИНАМИЧНИ И СТАЦИОНАРНИ ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОГРАМИ.....124

Докторант Илиян Дуков
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО ТЪРСЕНЕ НА
ОРГАНИЗИРАНИ ЕДНОДНЕВНИ ПЕШЕХОДНИ ЕКСКУРЗИИ.....133

Mohamed Mostafa Albaz
THE ROLE OF SMART HUMAN RESOURCES IN IMPROVING THE
EFFICIENCY OF LOGISTICS INVESTMENT IN SMEs 141

ТУРИСТИЧЕСКИ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО

Доц. д-р Генка Рафаилова
ВЗАИМОВРЪЗКА МЕЖДУ КРЕАТИВНОТО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО
И ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ 151

Доц. д-р Мария Станкова
ВЪЗМОЖНОСТИ НА ИНДУСТРИЯТА НА ТУРИЗМА ЗА СОЦИАЛНО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО 161

Доц. д-р Еленита Великова
АНАЛИЗ НА ВЪЗМОЖНОСТИТЕ ЗА УДЪЛЖАВАНЕ НА СЕЗОНА
В БЪЛГАРСКИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ КУРОРТИ.....169

Gordana Stojmenović, проф. д-р Любчо Варамезов
ОПИТЪТ НА СРЪБСКИТЕ ПРОИЗВОДСТВЕНИ КОМПАНИИ
В LEAN ПРОИЗВОДСТВОТО.....179

Доц. д-р Светослав Илийчовски, доц. д-р Ася Панджерова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ, АНГЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 187

Гл. ас. д-р Галя Кушева
АНАЛИЗ НА ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ В КУРОРТЕН КОМПЛЕКС ПАМПОРОВО ПРЕЗ ЗИМНИЯ ТУРИСТИЧЕСКИ СЕЗОН ЗА ПЕРИОДА 2017-2019 г. 195

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
ДИНАМИКА НА СЕЗОННОСТТА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 203

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 211

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ИНОВАТИВНОСТ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ФИРМИ 218

Ас. д-р Любомира Тодорова
ПРОЯВЛЕНИЕ НА СИВАТА ИКОНОМИКА В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР НА Р. БЪЛГАРИЯ 227

Ас. д-р Павлин Павлов
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 234

Ас. д-р Пламен Петров
ДИНАМИКА В РАЗВИТИЕТО НА ТУРИЗМА В БЪЛГАРИЯ – ТЕНДЕНЦИИ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2019 ГОДИНА 241

Асен Божиков
КИБЕРАТАКИТЕ – СЪЩЕСТВЕНО ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ПРЕД ХОТЕЛИТЕ В ДИГИТАЛНАТА ЕРА 248

Докторант Таня Рисемова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИ ОБЩИНИ ПО ТЕЧЕНИЕТО НА ДОЛЕН ДУНАВ 256

Докторант Жаклин Коен
ПРОЦЕСНО УПРАВЛЕНИЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ ОПЕРАЦИИТЕ В ПРЕДЕН ОФИС 264

Докторант д-р Владимир Бойчев
МЕДИЦИНСКИ ИЛИ МЕДИКАМЕНТОЗЕН ТУРИЗЪМ – ВЪЗМОЖНОСТИ И ПЕРСПЕКТИВИ 272

Докторант Зорница Златанова
МАРКЕТИНГОВИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИ КОМПАНИИ, ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ИНТЕРНЕТ МАРКЕТИНГА 281

ФИНАНСОВИ, ОТЧЕТНИ, ЗАСТРАХОВАТЕЛНИ И СОЦИАЛНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Людмил Найденов, гл. ас. д-р Марияна Павлова-Бънова
МЕСТНИ ДАНЪЦИ И ЕФЕКТИВНОСТ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 291

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ В ДЕЙНОСТТА НА МЕСТАТА ЗА НАСТАНЯВАНЕ НА ТУРИСТИ 301

Доц. д-р Галя Иванова - Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА РАЗХОДИТЕ ЗА БЕЗПЛАТНА ХРАНА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 311

Ас. д-р Йордан Стефанов Йорданов
ПРОБЛЕМИ ПРИ ПЕНСИОННОТО ОСИГУРЯВАНЕ НА ЗАЕТИТЕ В ТУРИЗМА 318

Изследовател д-р Александрина Александрова АНАЛИЗ НА БАЗИСНИ ПОКАЗАТЕЛИ ОТНОСНО ТУРИЗМА В СТРАНИТЕ ЧЛЕНКИ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ 326

Докторант Росен Колев
НЕОБХОДИМОСТ ОТ НОВИ ПОДХОДИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО НА СЕБЕСТОЙНОСТТА 334

Докторант Димчо Шопов
ВЛИЯНИЕ НА ВИСОКАТА ДЪРЖАВНА ЗАДЛЪЖНЯЛОСТ ВЪРХУ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНДУСТРИЯ НА СТРАНИТЕ ОТ ЕС 342

Докторант Борислава Славова-Петкова
СОЦИАЛЕН ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 351

МАРКЕТИНГОВИ, ТЪРГОВСКИ И УПРАВЛЕНСКИ АСПЕКТИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Светла Ракаджийска
СИМВОЛИКА И КОМУНИКАЦИЯ ЗА ПОЗИЦИОНИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....359

Проф. д-р Стоян Маринов, д-р Галина Илиева
ТУРИСТИЧЕСКО ТЪРСЕНЕ НА ОБЩИНА НЕСЕБЪР КАТО ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ.....368

Доц. д-р Иван Марчевски, доц. д-р Ваня Григорова
МАРКЕТИНГОВИТЕ МРЕЖИ ОТ ФИРМИ – СЪВРЕМЕННА ТЕНДЕНЦИЯ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО В БЪЛГАРИЯ 375

Assoc. Prof., PhD Tatiana Manasterska, The President Stanislaw Wojciechowski
MANAGING AND MEETING THE DEMANDS OF OLDER TOURIST MARKET.....384

Доц. д-р Галина Захариева
ПРИНОС НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ УСЛУГИ ЗА РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА 390

Доц. д-р Искра Пантелеева
СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ..398

Доц. д-р Мариана Янева, доц. д-р Николай Цонев
КОНСУЛТАНТСКА ОЦЕНКА НА ПОТЕНЦИАЛА ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН 404

Доц. д-р Соня Алексиева, Росен Петков
КОНКУРЕНТНО ПРЕДИМСТВО НА УСТОЙЧИВОТО ХРАНЕНЕ В ХОТЕЛИЕРСТВОТО – ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПОЛЗИ, ПРОБЛЕМИ И ТЕНДЕНЦИИ.....414

Доц. д-р Иван Желев
ВЗАИМООТНОШЕНИЯ НА ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ ПРИ ФАСИЛИТИ МЕНИДЖМЪНТА НА ХОТЕЛИТЕ В БЪЛГАРИЯ.....423

Доц. д-р Пенка Горанова
КОНЦЕПЦИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛСКИ КОМПЛЕКС.....431

Доц. д-р Анатолий Асенов, докторант Зорница Крумова
ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТРЕЛСТВА И ПРЕД ЛИДЕРСТВОТО В ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР.....439

Гл. ас. д-р Емил Николов
ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ОТ ИНТЕГРИРАНЕТО НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ТУРИСТИЧЕСКАТА ИНУДСТРИЯ НА БЪЛГАРИЯ 447

Гл. ас. д-р Маргарита Мишева
ЕЛЕКТРОННА ТЪРГОВИЯ В ТУРИЗМА – ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦИИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....454

Гл. ас. д-р Надежда Веселинова
ГЪВКАВОТО ЛИДЕРСТВО – ФАКТОР ЗА УСПЕШНИ ПРОЕКТИ В ТУРИЗМА 462

Гл. ас. д-р Зоя Иванова
ФОРМИРАНЕ ПОВЕДЕНИЕТО НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 468

Гл. ас. д-р Милен Динков
СТРАТЕГИЧЕСКО УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДЕСТИНАЦИИ.....475

Гл. ас. д-р Галя Георгиева, гл. ас. д-р Иван Маринов
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА МЕЖДУНАРОДНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ.....483

Гл. ас. д-р Тихомир Върбанов
ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНКА НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА НА ТУРИСТИЧЕСКАТА ДЕСТИНАЦИЯ.....491

Гл. ас д-р Светослав Калейчев
ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА ПОЛОЖИТЕЛНОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ МЕЖДУ РОБОТИЗАЦИЯТА И ТУРИСТИЧЕСКИЯ МАРКЕТИНГ.....499

Ас. д-р Бойчо Бойчев
ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНСКИ СТРУКТУРИ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС 507

Доктор Веселина Портарска
МОДЕЛ ЗА УПРАВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НА РАЙОН РИЛА-ПИРИН, С ЛОКАЦИЯ БАНСКО 515

Докторант Александър Димитров
ПРЕДИМСТВА НА МОБИЛНАТА ТЪРГОВИЯ (M-COMMERCE) В СЪВРЕМЕННОТО ХОТЕЛИЕРСТВО.....525

Д-р Мирослав Кръстев, ас. д-р Калоян Цветков
ОЦЕНКА НА ПОТРЕБИТЕЛСКИТЕ НАГЛАСИ ПРИ ПОСЕТИТЕЛИТЕ НА НЕДВИЖИМИ КУЛТУРНИ ЦЕННОСТИ.....534

Докторант Кристина Георгиева
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ПОЗИЦИОНИРАНЕТО НА ТУРИСТИЧЕСКА ДЕСТИНАЦИЯ БЪЛГАРИЯ.....543

Докторант Йоана Огнянова
ВЛИЯНИЕ НА БРАНДИНГА НА КУЛИНАРНАТА ДЕСТИНАЦИЯ ВЪРХУ МОТИВАЦИЯТА НА ТУРИСТИТЕ.....551

Докторант Ирина Карадакова
ИЗМЕРЕНИЯ НА ЛОЯЛНОСТТА В ТУРИЗМА.....557

Докторант Ивайло Иванов
АКТУАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ХОТЕЛСКИТЕ ОНЛАЙН РЕЗЕРВАЦИОННИ СИСТЕМИ.....566

Докторант Нина Костадинова
ЛИДЕРЪТ – КЛЮЧОВ ФАКТОР ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕКИПНАТА РАБОТА В ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ.....575

ПРАВНИ, ИСТОРИЧЕСКИ И КУЛТУРНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Таня Парушева
ОПАЗВАНЕ И СЪХРАНЯВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЗА БЪДЕЩЕТО.....583

Доц. д-р Тихомир Личев
РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯТ И КУЛТУРНО ПОЗНАВАТЕЛЕН ТУРИЗЪМ ПО ДУНАВСКОТО КРАЙБРЕЖИЕ.....589

Доц. д-р Милена Стоянова, доц. д-р Ивайло Владев
СКАЛНИТЕ МАНАСТИРИ В СЕВЕРОИЗТОЧНА БЪЛГАРИЯ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ОБЕКТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....597

Доц. д-р инж. Стойна Цвяткова, маг. Емилия Маринова
ПОТРЕБИТЕЛСКО ТЪРСЕНЕ И НЕОБХОДИМОСТ ОТ СЪЗДАВАНЕ НА ИНОВАТИВЕН МОДЕЛ ЗА ИНТЕГРИРАН ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ В СВИЩОВ, С ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРЕН, ДУХОВЕН И РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗЪМ.....605

Dr. Mahmoud Khalifa, Assoc. Prof
THE ANALYSES OF PUBLIC POLICIES FOR THE REVITALIZATION OF THE TOURISM SECTOR IN EGIPT AFTER THE 30th OF JUNE REVOLUTION....614

Д-р Константин Григоров
МЕСТНИ ОРГАНИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ТУРИЗМА И ТЕХНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ 620

ПРОСТРАНСТВЕНИ И ЕКОЛОГИЧНИ ВЪПРОСИ НА ТУРИЗМА

Проф. д-р Константин Калинков
ОСНОВА ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА БЪЛГАРСКИТЕ ЧЕРНОМОРСКИ КУРОРТИ 629

Доц. д-р Петя Иванова
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА ЧРЕЗ РЕАЛИЗИРАНЕ НА ПРОЕКТИ 640

Доц. д-р Марина Николова
УСТОЙЧИВ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРСКИТЕ ЗАЩИТЕНИ ЗОНИ И ТЕРИТОРИИ 651

Доц. д-р Иван Килимперов, доц. д-р Красимир Александров
ВЪЗМОЖНОСТИ И ПРЕЧКИ ПРЕД РАЗВИТИЕТО НА СПЕЦИАЛИЗИРАНИ ВИДОВЕ ТУРИЗЪМ НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТУРИСТИЧЕСКИ РАЙОН „ТРАКИЯ“ 658

Гл. ас. д-р Нели Веселинова, проф. д-р Веселин Бояджиев
ТУРИЗЪМ, РУРАЛИЗЪМ И ДЕМОГРАФСКАТА КАТАСТРОФА 664

Гл. ас. д-р Румен Недков
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ТУРИЗМА В ОБЩИНА СВОГЕ 673

Гл. ас. д-р Явор Станев
РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЖИВУЩИТЕ В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 680

Докторант Иво Балевски
СЕЛСКИЯТ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ - ЕДНА РАЗЛИЧНА ГЛЕДНА ТОЧКА....686

Докторант Владо Божилов
ДОБРИ ПРАКТИКИ В „ЗЕЛЕНА“ ПОЛИТИКА В ХОТЕЛИЕРСТВОТО..693

ИЗСЛЕДВАНИЯТА И ПРЕПОДАВАНЕТО В ОБЛАСТТА НА ТУРИЗМА

Доц. д-р Александр Аверин
DIGITAL-СТРАТЕГИИ ПРОДВИЖЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ ИНДУСТРИИ СПОРТА И ТУРИЗМА 703

Старший преподаватель Юлия Иванова
ОСОБЕНОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИМИДЖА И ПРОДВИЖЕНИЯ УНИВЕРСИТЕТОВ ТУРИСТКОГО ПРОФИЛЯ НА МЕЖДУНАРОДНОМ РЫНКЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УСЛУГ 711

Доц. д-р Ирена Емилова
МЕТОДЪТ „АНАЛИЗ НА СЛУЧАЙ“ ПРИ ПОДГОТОВКАТА ПО ДИСЦИПЛИНАТА „ЕКОТУРИЗЪМ И ИНФРАСТРУКТУРА“..... 719

Докторант Стилияна Басмаджиева
РАЗРАБОТВАНЕ НА МЕТОДОЛОГИЧНА РАМКА ЗА АНАЛИЗ НА МАКРОУПРАВЛЕНИЕТО НА ЗДРАВНИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ 724

Жилкова Ю. В., Макаренко З. В.
К ВОПРОСУ ОБ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ЗНАЧЕНИИ ЭКСКУРСИИ 734

СТУДЕНТСКИ НАУЧНИ ДОКЛАДИ

Магистър Невена Руменова Лясковa
МУЗЕИТЕ НА ВЕЛИКО ТЪРНОВО - ОТ МИНАЛОТО ДО НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ..... 749

Бакалавър, Анжелина Василева
РАЗКРИВАНЕ НА ПОТЕНЦИАЛ ЗА ТУРИСТИЧЕСКИ АТРАКЦИИ В ПРИРОДНО-КЛИМАТИЧНИТЕ И КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКИ ДАДЕНОСТИ НА ГРАД СВИЩОВ 755

Студент Петя Костова
ИКОНОМИКАТА НА ПРЕЖИВЯВАНИЯТА И НЕЙНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ ВЪРХУ ТУРИЗМА 762

Студент Фелия Попова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ДИГИТАЛНИЯ МАРКЕТИНГ В ТУРИЗМА..... 769

Студент Марта Лазарова
ТЕНДЕНЦИИ И ПЕРСПЕКТИВИ В ТУРИЗМА..... 776

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНОПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

ТУРИЗМЪТ В НОВОТО ХИЛЯДОЛЕТИЕ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ

Свищов, 11-12 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 10-годишнината от създаването на специалност „Икономика на туризма“ в Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1764-7

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ПРИНОСЪТ НА ТУРИЗМА ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА ИКОНОМИКА

Доц. д-р Галина Захариева
Стопанска академия „Д. А. Ценов” - Свищов

Резюме: *През последните две десетилетия туристическата индустрия в глобален мащаб търпи сериозно развитие и към днешна дата играе сериозна роля в икономическото развитие както на развити, така и на развиващи се страни. В днешно време страните разчитат на туризма за решаване на проблеми като безработица, дефицити по текущата сметка и постигане на икономически растеж. Целта на настоящия доклад е да се анализира приноса на туризма за икономическото развитие на страната на база промяната в съвкупност от показатели, свързани с него. Резултатите показват, че туризмът е важен сектор за българската икономика и развитието на страната, чието значение все повече ще нараства. Той генерира работни места, значителни приходи за страната и допринася за създаването на над 10% от БВП.*

Ключови думи*: туризъм, икономически растеж, икономическо развитие*

1. Въведение

През последните две десетилетия туристическата индустрия в глобален мащаб търпи сериозно развитие и към днешна дата играе сериозна роля в икономическото развитие както на развити, така и на развиващи се страни. Подобно на всеки сектор върху него влияние оказват редица фактори от национално и международно естество, с икономически, политически, социален и екологичен характер. Всички те намират в една или друга степен изражение и отражение в съвкупността от политики, стратегии, законови и подзаконови нормативни актове, целящи регулиране на сектора, стимулиране на устойчивото му развитие и неговата конкурентоспособност.

Статистическите данни за туризма в България, както и стратегическите документи, разработени за сектора, подчертават значимостта и потенциалът му за икономическото развитие на националната икономика. Това може да се види и по линия на приноса към Брутния вътрешен продукт (БВП), на демографията на стопанските субекти, броя

на работните места, и т.н. Цел на настоящия доклад е да се анализира приносът на туризма за икономическото развитие на страната на база промяната в съвкупност от показатели, свързани с него.

2. Относно ролята на туризма за икономическото развитие

Въпросът за взаимовръзката между туризма и икономическото развитие на икономиката е предмет на редица научни изследвания. Литературният преглед показва единство по отношение на мястото и нарастващата роля на туризма за световната икономика, но не и що се отнася до въздействието върху развитието на отделните страни. Това зависи от различни фактори като географско положение, климат историческо и културно наследство, природни ресурси, инфраструктура и др.

Положителните ефекти от развитието на туризма могат да се търсят в различни аспекти като износ и приходите, свързани с него, създаването на работни места, икономически растеж и т.н.

В научните среди не са малко публикациите, посветени на взаимовръзката между развитието на туризма и икономическия растеж. В свое изследване за взаимовръзката между тях, в което са обхванати 34 държави от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, Govdeli и Direkci стигат до заключението, че 1% увеличение на приходите от туризма увеличават икономическия растеж с 1,06% средно за 34 страни (Govdeli & Baskonus Direkci, 2017), като за отделните страни процента на растеж е различен и е най-голям за Канада и най-малък за Япония. Други автори стигат до извода, че взаимовръзката между икономическото развитие и туризма е двупосочна. От една страна развитието на туризма генерира растеж, а от друга икономическото развитие и благосъстояние се явява фактор за привличане на туристи (Samimi, Sadeghi, & Sadeghi, 2011).

Разбира се резултатите не са еднозначни. Така например Shakouri, Yazdi, Nategian и Shikhrezaeri изследват взаимовръзката между туризма и икономическия растеж на Иран. Получените от тях резултати показват в дългосрочен план еднопосочно въздействие на приходите от туризма върху икономическия растеж и двупосочна връзка между разходите за потребление на домакинствата, човешкия капитал и икономическия растеж на страната (Shakouri, Yazdi, Nategian, & Shikhrezaei, 2017).

Туризмът се явява важен експортен сектор както за развитите, така и за редица развиващи се страни. Като такъв той представлява важен източник за покриване на дефицити по текущата сметка, тъй като

генерира входящи парични потоци в чуждестранна валута (Govdeli & Baskonus Direkci, 2017). В същото време като една растяща индустрия той се свързва със създаването на заетост. Тук, разбира се, данните сочат, че в това отношение ефектите са много по-големи в развиващите се страни (Samimi, Sadeghi, & Sadeghi, 2011).

Туризмът е свързан с редица други индустрии и може да окаже благоприятно въздействие върху тях посредством потреблението, което създава. Тук могат да се посочат различни видове транспорт, търговията, финансовите и други услуги, изграждането на различна инфраструктура и др.

Разбира се туризмът и неговото развитие поражда разходи и рискове, които също трябва да бъдат отчитани при оценка на ползите от неговото развитие. Тук могат да се посочат инвестиционните разходи, които държавата следва да прави за изграждане на инфраструктура (съобразно видовете туризъм, които се развиват в страната), в т.ч. и потенциалните негативни ефекти върху околната среда както на етап изграждане на инфраструктура, така и етап на потребяването на туристическия продукт.

3. Място на българския туризъм в международната конкурентна среда

Благодарение на сравнително „силната световна икономика, растящата средна класа в развиващите се икономики, технологичния напредък, новите бизнес модели, поносимите разходи за пътуване и улесняване издаването на визи, международните туристически посещения нараснаха с 5% през 2018 г. и достигнаха 1,4 млрд.“ (Pololikashvili, 2019). По данни на Световната туристическа организация приходите от износ, генерирани от туризма, нараснаха до 1,7 трилиона щ.д., като темповете на нарастване на експорта за седма поредна година изпреварват тези на износа на стоки. Те са по-високи и спрямо темповете на нарастване на БВП, с изключение на 2016 г. Това от своя страна води до намаляване на търговския дефицит в много страни (Pololikashvili, 2019).

Туризмът играе важна роля и за икономиката на България поради потенциала, който крие в себе си, свързан с природните дадености и разполагаеми ресурси, историческото и културно наследство, както и този за стимулиране на икономическия растеж, увеличаване заетостта, развитие на по-слаборазвитите и периферни райони и влиянието, което оказва върху околната и социална среда (Пенчев & Кенарова-Пенчева,

2017). В същото време не трябва да се забравя и факта, че международната конкуренция в туристическата индустрия е голяма и е необходимо да се отчитат такива фактори като дигитализация, достъпност, иновации и обществени промени. Това поставя фирмите пред предизвикателството да се адаптират, за да останат конкурентоспособни на все по-интернационализиращия се и взискателен пазар. Не на последно място на туризма трябва да се гледа едновременно като на източник на икономически растеж и като на средство за постигане на устойчиво развитие.

Потенциалът на туризма може да се анализира и от гл.т. индекса на конкурентоспособност на пътуванията и туризма. Той се публикува от 2007 г. насам от Световния икономически форум в специален доклад „Доклад за конкурентоспособността на пътуванията и туризма“, който за 2017 г. е с подзаглавието „Създаване на условия за по-устойчиво и приобщаващо развитие“, като за този период методологията на определяне на индекса се адаптира съобразно обществения и политически дневен ред. Последният вариант на индекса включва четири суб-индекси, формирани от различен на брой стълбове (общо 14) (вж. Таблица 1).

Таблица 1. Индекс на конкурентоспособността на пътуванията и туризма

Благоприятна среда	**Политики и условия, подпомагащи пътуванията и туризма**	**Инфраструктура**	**Природни и културни ресурси**
1. Бизнес среда	6. Приоритизация-на пътуванията и туризма	10. Инфраструктура на въздушния транспорт	13. Природни ресурси
2. Безопасност и сигурност	7. Международна отвореност	11. Инфраструктура на наземния и водния транспорт	14. Културни ресурси и бизнес пътувания
3. Здравеопазване и хигиена	8. Ценова конкурентоспособност	12. Инфраструктура на туристическите услуги	
4. Човешки ресурси и пазар на труда	9. Устойчивост на околната среда		
5. ИКТ готовност			

Забележка: Таблицата е по „The Travel & Tourism Competitiveness 2017”

Докато през 2007 г. България е поставена на 54 място в световната класация, то в доклада от 2017 г. тя е класирана на 45-то от общо 136

страни, като се намира пред Полша, Унгария, Кипър, Латвия, Литва, Словакия и Румъния. Останалите членки на ЕС заемат по-предни позиции в подредбата по конкурентоспособност.

Най-добри позиции страната ни има в областите здравеопазване и хигиена, устойчивост на околната среда и инфраструктурата за туристически услуги, като сравнително добро е класирането ни по ценова конкурентоспособност, природни ресурси, ИКТ готовност, международна отвореност и културни ресурси и бизнес пътувания. Това, което прави впечатление, че няма съществена промяна в позициите по отделните стълбове спрямо тези от 2015 г. Все още няма отчетен напредък по изграждането на пътна инфраструктура, както и не са решени редица проблеми (свързани с правната система и нейното функциониране, преките чуждестранни инвестиции, стартирането на бизнес и др.), чието отстраняване би подобрило бизнес средата. Проблеми има и с намирането на квалифицирана работна сила и обучението на персонала, приоритетността на индустрията и маркетинга по привличане на туристи.

4. Анализ на приноса на туристическия сектор за икономическото развитие

Реалният принос на туризма за икономическото развитие на страната трудно може да се оцени точно, поради връзката му с множество други сектори на икономиката. Също така биха могли да се използвани редица показатели и модели, които фокусират върху определени аспекти на влияние на сектора върху икономиката. В рамките на доклада ние ще се спрем само на някои показатели, свързани с изложеното в теоретичната част и съобразени с наличните статистически данни.

Както посочихме вече, част от разработките в областта са насочени към влиянието на туризма върху икономическия растеж. Ето защо на първо място ще обърнем внимание на приноса към БВП. В последния доклад на Световния съвет за туризъм и пътувания (WTTC) от 2018 г. за икономическото въздействие на туризма и пътуванията се посочва, че директния принос през 2017 г. се оценява на 3035,3 млн. лв., което е 3,1% от общия БВП. През 2015 г. е бил 3,3%. Прогнозите за 2018 г. са за лек спад, последван от растеж за периода 2018-2028 г. на 4409,1 млн. лв. Общият принос на пътуванията и туризма към БВП за 2017 г. е 11,5% и възлиза на 11388,7 млн. лв., като се прогнозира той да нарасне на 13,3% от БВП през 2028 г. (WTTC, 2018).

Според същия доклад, директният принос към заетостта е 90 хил. работни места, което е 2,9% от общата заетост. Очакванията са през

2028 г. работните места да са 115 хил. (около 4,1% от общата заетост. В този аспект трябва да отбележим, че работните места през 2015 г. са били 92,5 хил. или 3,1% от общия брой заети. Общият принос към заетостта е 10,7% или 335,5 работни места през 2017 г., като се прогнозира през 2028 г. този дял да нарасне на 13,4% и 374 хил.

Износът на сектора през 2017 г. се оценява на 11,9% от общия износ и възлиза на 7779,7 млн., като прогнозите са през 2028 г. делът му да нарасне на 12,4% (WTTC, 2018). Подобни са прогнозите и за инвестициите в сектора, чийто дял в общите инвестиции възлиза на 7,4% и 841,3 млн. лв. за 2017 г.

Макар често анализите и изследванията да са насочени към международния туризъм и износа на туристически услуги е важно да се отчетат промените, свързани и с вътрешното потребление. Данните за дейността на местата за настаняване сочат, че в периода 2012-2018 г. в местата за настаняване са нощували повече български граждани, в сравнение чуждите. През последната година за първи път се наблюдава обратната ситуация, когато броят на нощувалите чужди граждани е по-голям от този на българските (вж. Таблица 2). Въпреки това броят на реализираните нощувки от чужденци е значително по-голям спрямо този на български граждани. Подобна е тенденцията и по отношение на приходите от нощувки в местата за настаняване, като над 70% се генерират от нощувки на чужденци.

Таблица 2. Показатели за туризма в национален и международен разрез (в % от общия брой или сума)

Година	Дял на пренощувалите лица в местата за настаняване		Дял на реализираните нощувки в места за настаняване		Дял на приходите от нощувки в места за настаняване	
	български граждани	чужди граждани	български граждани	чужди граждани	български граждани	чужди граждани
2012	52,1	47,9	33,6	66,4	28,5	71,5
2013	51,8	48,2	33,5	66,5	27,7	72,3
2014	53,1	46,9	35,1	64,9	28,7	71,3
2015	54,4	45,6	37,6	62,4	29,6	70,4
2016	52,9	47,1	35,9	64,1	27,4	72,6
2017	51,0	49,0	34,3	65,7	25,9	74,1
2018	49,9	50,1	33,9	66,1	25,5	74,5

Забележка: Таблицата е съставена на база данни за сектор Туризъм на НСИ.

Трябва да подчертаем, че за разгледания период 2012-2018 г. се отчита увеличение на леглата за настаняване с 11,4% спрямо началната година и с 25,4% на местата за настаняване.

Тази картина може да бъде допълнена с данни за някои икономически показатели на предприятията от сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“ (вж. Таблица 3).

Таблица 3. Основни икономически показатели на предприятията от сектор „Хотелиерство и ресторантьорство“

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Разходи за дейността в хил. лв	3671591	3775422	4014520	4136902	4561282	4870191
Приходи от дейността в хил. лв.	3679643	3850815	4019513	4285527	4816543	5236092
Дълготрайни материални активи в хил. лв.	5785267	5819121	5874174	6047193	6016738	6079559
Брой заети лица	130797	128623	127844	127781	133011	137778
Брой предприятия	26993	26551	26808	27270	27456	27299

Забележка: Таблицата е съставена на база данни на НСИ.

Те потвърждават основните тенденции на нарастване приноса на туризма за българската икономика по линия на броя на стопанските субекти, броя на заетите и приходите от дейността.

Заключение

Туризмът е един важен сектор за българската икономика и развитието на страната, чието значение все повече ще нараства. Той генерира значителни приходи за страната и допринася за създаването на БВП. Туризмът генерира работни места за икономиката и заетост за населението. В международен план страната ни има сравнително добра конкурентоспособност, но все още има поле за подобряване на бизнес средата и стратегиите за развитие на сектора, с оглед по-добро позициониране, при отчитане на съвременните икономически, политически и социални тенденции, фактори и предизвикателства.

ЛИТЕРАТУРА

Пенчев, П., & Кенарова-Пенчева, И. (2017). Туризмът в България: Причини за неговото развитие и възможности за постигане на устойчивост. Свалено от http://research.ue-varna.bg/admin/kcfinder/upload/files/TOM_I-528-537.pdf

Govdeli, T., & Baskonus Direkci, T. (2017). The Relationship between Tourism and Economic Growth: OECD Countries. *International Journal of Academic Research in Economics and Management Sciences*, стр. 104-114. doi:DOI: 10.6007/IJAREMS/v6-i4/3489

Pololikashvili, Z. (2019). International tourism continues tooutpace the global economy. Свалено от https://www.e-unwto.org

Samimi, A. J., Sadeghi, S., & Sadeghi, S. (2011). Tourism and Economic Growth in Developing Countries: P-VAR Approach. *Middle-East Journal of Scientific Research*, стр. 28-32.

Shakouri, B., Yazdi, S., Nategian, N., & Shikhrezaei, N. (2017). The Relation between International Tourism and Economic Growth. *Journal of Tourism & Hospitality*. doi:10.4172/2167-0269.1000295

WTTC. (2018). TRAVEL & TOURISM ECONOMIC IMPACT 2018. Свалено от www.wttc.org

СТРАТЕГИЯ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ТУРИЗМА – НЯКОИ МЕТОДИКО-ОРГАНИЗАЦИОННИ ВЪПРОСИ

Доц. д-р Искра Пантелеева
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
Катедра „Индустриален бизнес и предприемачество”

Резюме: *В доклада са разгледани въпроси от методико-организационен характер, имащи съществено значение при разработването и реализирането на стратегията за управление на човешките ресурси в туристическите бизнес организации. Акцентът е поставен върху конкретни предварителни и последващи действия с мултиплициращ ефект и ускорено постигане на фирмените цели.*

Ключови думи*: човешки ресурси, стратегия, стратегия за управление на човешките ресурси, туризъм, туристическа бизнес организация.*

1. Въведение

За всички бизнес организации, които работят в сектора на услугите и особено – в сферата на туризма, хората са от първостепенно значение. Без човешки ресурси, висококвалифицирани, правилно подбрани и точно позиционирани във вътрешноструктурните формирования, никоя организация не би постигнала своите цели. В условията на жестока конкуренция и бързо променяща се пазарна конюнктура е необходимо да се постигне адекватен баланс между оперативните потребности за ежедневно използване на конкретна съвкупност от лица и стратегическия фокус върху предвидимите промени в средата, т.е. успешно функциониране чрез разрешаването на ежедневните вътрешни проблеми, свързани с ефективността от използването на ресурсите, в съчетание с разработването на дългосрочна стратегия на поведение, която да позволи своевременна и адекватна реакция на бързо променящите се условия за бизнес – ускорени темпове на изменения във всяка област на функциониране, нови изисквания и промяна в нагласите на потребителите, засилена конкуренция за ресурси (особено човешки ресурси), глобализация и интернационализация на бизнеса, нови бизнес възможности, отворени иновации, развитие на информаци-

онните мрежи с възможност за „светкавично“ придвижване на информацията, променящата се роля на човешките ресурси и др.

2. Изложение

Не съществува универсална стратегия, високо ефективна в динамичен контекст и еднакво успешна във всяка бизнес организация. Особено в туризма подобна постановка има особена сила. Акцентът се поставя върху уникалността, атрактивността, полезността и въздействието върху емоционалните възприятия на клиента (туриста), подсигурявайки му удобство и комфорт, усилията за чието реализиране остават незабележими. Тези уникалност и атрактивност имат основен източник именно човешките ресурси. От своя страна, характеристиките и качествата на работещите в рамките на туристическата бизнес организация зависят от уникалността на процеса по разработване и прилагане на фирмената стратегия за човешките ресурси в съответствие с пазарната позиция, динамиката на развитие на средата и самата организация, наличния потенциал, поведението на конкурентите, характеристиките на предлаганите туристически услуги и продукти, състоянието на икономиката, културната среда и др. Същевременно, от методико-организационна гледна точка, може да се синтезира общоприет алгоритъм на логическа и съдържателно-процедурна основа. Изходна база следва да бъдат два постулата:

- най-важното условие за успешно прилагане на стратегията е ангажираността и лоялността на човешките ресурси към конкретния вид бизнес и към прилаганата стратегия, както и способността на мениджърите да съдействат за възприемането на стратегията като свой личен бизнес.
- успехът от прилагането на стратегията зависи от желанието на човешките ресурси да постигнат най-добри резултати на работното си място, т.е. в центъра следва да се поставят инструментите за моделиране желанието на работещите и мотивираността има за изпълнение на стратегията.

Процесът на формиране и мобилизиране на човешките ресурси започва с механизма за използване на ресурсния потенциал на организацията като цяло и фокусиране на дейностите на функционалните звена върху изпълнение целите на стратегията, обосноваване необходимостта от ефективно участие в прилагането на стратегията и извършване на съответните подготвителни работи и промени.

Стратегията за управление на човешките ресурси е част от стратегическия документооборот, дефиниращ насоките за действие на

базата на съвкупност от решения и методи за оценка, анализ и развитие на ефективна система за въздействие върху човешките ресурси. Нейното разработване винаги се свързва с определен алгоритъм от стъпки (Fleming, B-how; ICT Media; Lawler & Mohrman, January 2003; *Charting the Evolution of Strategic HR*, October 2002; Roberts, Woods S. at all). Изходен момент обаче следва да бъдат няколко предварителни дейности, чието изпълнение в значителна степен съдейства за подобряване качеството на стратегията и за увеличаване вероятността за нейното успешно реализиране:

- *предварително общо дефиниране на целите* – следва да се вземат предвид както икономическите аспекти (интересите на бизнес организацията, отразени в приетата стратегия), така и потребностите и интересите на човешките ресурси (ниво на заплащане, адекватни условия на труд, възможности за развитие и използване способностите на служителите и др.);

- *формиране на фирмената философия и принципите на работа с човешките ресурси* – ясно формулиране и координирано отразяване във всички документи, включително в тези – с оперативен характер на действие. Препоръчително е обособяването на документ с набор от етични правила и изискуеми стандарти за работата при комуникация с човешките ресурси;

- *определяне на условията, необходими за осигуряване на баланс между икономическата и социалната ефективност от използването на труда в туристическата бизнес организация* – икономическата ефективност в областта на управлението на човешките ресурси следва да е насочена към оптимално използване на човешките ресурси за постигане на фирмените цели, като акцентът се постави върху предприемаческия компонент, особено във вътрешнопредприемаческия контекст (увеличаване на оборота от туристически услуги, разширяване на географския обхват и постигане на устойчивост не само на клиентския профил, но и повторяемостта на използваните туристически услуги, т.е. работа в посока лоялност и дългосрочност на връзката турист – туристическа бизнес организация); социалната ефективност следва да се търси на база прилагане на система от атрактивни мерки за задоволяване на социално-икономическите очаквания, потребности и интереси на човешките ресурси.

Самият механизъм за разработване и реализиране на успешна стратегия за управление на човешките ресурси изисква нестандартен уникален характер на дефиниране от съдържателна гледна точка и

стандартизиран логически подход на стъпките и процедурите по планиране и изпълнение (вж. фиг. 1).

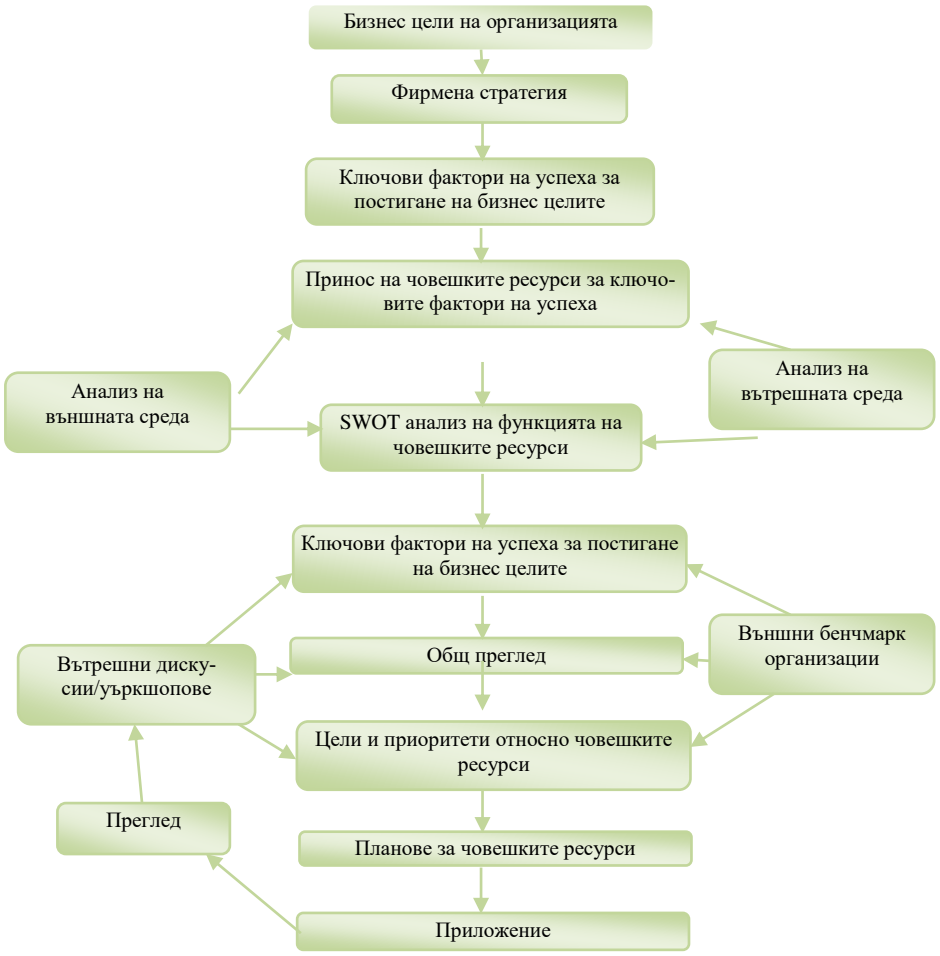

Фиг. 1. Процес на формулиране на стратегията за управление на човешките ресурси
Източник: Fleming, p. 29; Пантелеева, 2011, стр. 327

Изпълнението на стратегията изисква гъвкаво управление при прилагане на съвременни научни подходи за управление на този тип ресурси:

- своевременна информираност на мениджърите от всички нива на управление;

- поведение, основаващо се на решаващата роля на човешките ресурси за осигуряване на просперитета на туристическата бизнес организацията;

- разбиране на социалната същност и социалната отговорност на мениджърските действия, насочени към управление на човешките ресурси;

- единна организационна култура, споделена от всички и колективен подход при изпълнението на задачите;

- висока ефективност на разходите за развитие на човешките ресурси;

- проактивно управление, основано на иновативно лидерство и интегриране на функциите за управление на човешките ресурси.

В допълнение, за постигането на ефективност от прилагането на стратегията за управление на човешките ресурси в туристическата бизнес организация е необходимо специално внимание да бъде отделено на осъществяването на дейности в следните направления:

- маркетингови дейности в областта на човешките ресурси;

- планиране потребностите от човешки ресурси;

- прогнозиране разкриването на нови длъжности (работни места), отчитайки възможността за прилагане на нови технологии;

- организация на дейностите по привличане, подбор, оценка и сертифициране на човешките ресурси, кариерно ориентиране и трудова адаптация;

- разработване на системи за стимулиране и мотивиране с фокус върху механизмите за повишаване на интереса и удовлетвореността от работа;

- организация на труда и работните места и управление на иновациите в работата на човешките ресурси;

- анализ на причините за освобождаване от работа;

При разработването и прилагането на стратегии за управление на човешките ресурси туристическите организации все повече се насочват към използването на:

- технологии за управление на компетентността, като се търси желаната комбинация от постигнати нива на компетентност (знания, умения, способности, усилия и стереотипи на поведение), желания, мотивация и стремежи, от една страна, и ротация, повишаване, наемане и развитие на човешките ресурси, от друга страна;

- технологии за управление на талантите – особена роля играе способността на мениджърите по управление на чешките ресурси да поставят акцент върху „талантите“ и използването на различни инструменти за „разузнаване“ по отношение на преките си конкуренти;

- технологии за мрежово управление на хора, базирано на Интернет инструменти – потребителски технологии, използващи мобилни телефони и социални мрежи (включително професионални мрежи).

Заключение

В сравнение с редица други отрасли на икономиката, в сферата на туристическите услуги човешките ресурси са не само специфичен вид ресурси, но играят първостепенна роля за успеха или провала на туристическата бизнес организация. Поради тази причина, за постигане на ефективност не само в оперативен порядък, но и гарантиране на стратегически просперитет, мениджърите следва да поставят акцент върху управлението на човешкия фактор и възможностите на непрекъснато усъвършенстване на системата за неговото управление. Подобен подход налага координиране на усилията на всички мениджърски нива и въвличане на самите човешки ресурси в процеса на вземане на решения.

ЛИТЕРАТУРА

Пантелеева, И. (2011). Разработване на фирмена стратегия за управление на човешките ресурси – основни изисквания, етапи и предизвикателства. *Мениджмънт и инженеринг 11: IX Международна научна конференция. –Созопол*, 19 – 22 юни 2011, София: ТУ – София, 323-331.

Fleming, S. From Personnel Management to HRM: Key Issues and Challenges. *CPMR Discussion Paper*, 16.

Определяне стратегията на организацията за управление на човешките ресурси. B-how. ICT Media, how.idg.bg/article/252_ opredelyane_strategiyata_na_organizaciyata_za_upravlenie_na_choveshkite_resursi.

Lawler, E., & Mohrman, S. (January 2003). *HR as a Strategic Partner: What Does It Take to Make it Happen*? (Obtained through Factiva), Human Resource Planning.

Charting the Evolution of Strategic HR. (Obtained through Factiva), Personnel Today, 8 October 2002.

Roberts, K., Woods S. at all. *Strategic Human Resources and Human Capital Development: Strategies for Managing the 21st Century* Workforce. p. 18, http://www.forumonpublicpolicy.com/summer08papers/ archive-summer08/roberts.pdf.